

MARE DE DÉU DE LES OLLETES

article i fotos de Meritxell Martín i Pardo

“Venia molta gent de molt fora per veure-la”: la Verge de les Olletes de Sant Privat d'en Bas La Marededéu de les Olletes, trobada en un forat rodó com una perola a la paret d'una cinglera a sota del Puigsacalm, entre Sant Privat d'en Bas i Santa Magdalena, desperta autèntica devoció. Malgrat que avui en dia són molts els qui dubten de la necessitat de la fe, la Verge de les Olletes segueix atiant passions—tant a Sant Privat com de més enllà.

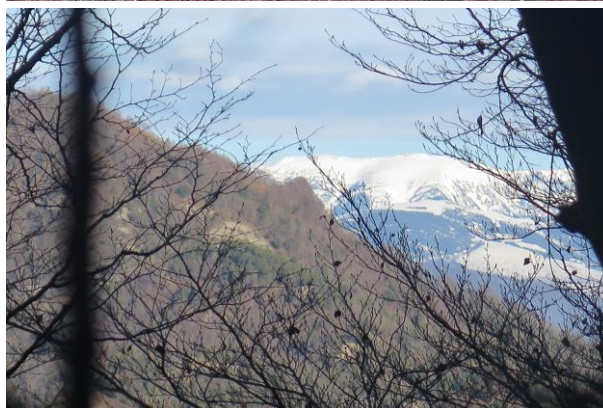
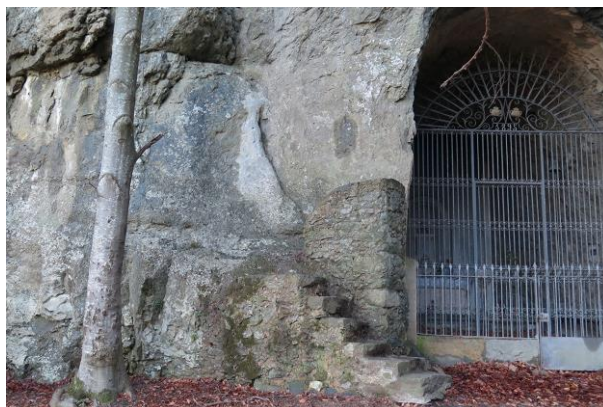
“Miri, aquesta Verge de les Olletes ha tingut molt d'èxit, perquè venia molta gent de fora per veure-la!”, diu en Joanet de can Branques, un home gran entranyable i respectat de Sant Privat d'en Bas.

“Poden ser més o menys creients, però quan la gent té un problema se'n va a les Olletes,” explica en Benet del mas La Codina. Tot seguit hi afegeix: “Conec molta gent que ha viscut aquí al poble i que inclús després d'haver-ne marxat hi tornen per anar a les Olletes, per estar amb la Verge una estona”.

Potser, com indica en Benet, la gent només s'acosta a la Verge buscant un motiu per fer una excursió i aclarir les idees, però és cert que a Catalunya les ermites, les capelles i els santuaris, com el de les Olletes que heretem de l'alta edat mitjana, han sobreviscut perquè permeten expressar i agrair favors múltiples, des de bones collites fins a pluges, més enllà d'allò ritualment sancionat en el culte dominical a la parròquia.

“Jo recordo que qualsevol cosa que passava, el meu pare i la meua mare deien que això ens ho solucionaria les Olletes, que calia pregar per les Olletes, o anar a l'aplec” afegeix entusiasmat en Ton Casamitjana.

GALERIA

1 / 4 Restes del que sembla hagués pogut ser la casa de l'ermità després dels treballs del 1895.

2 / 4 A l'esquerra, els esglaons cap al púlpit, des d'on sembla que resaven les novenes els predicadors de Banyoles. A la dreta, la doble porta de ferro, al fons, la marededéu de les Olletes.

3 / 4 Sembla que la imatge de les Olletes es va trobar en un forat similar als que es mostren en la imatge. És a dir, Olletes es considera una Mare de Déu trobada, com ara Queralt o Farners i tantes altres de Catalunya. Sembla que fou bé un pastor o un gitano qui trobà les Olletes en el forat.

4 / 4 Des de la cova, mirant cap avall, Sant Privat, mirant recte, els Pirineus nevats.

Tots els que ens van parlar de les Olletes van estar d'acord que el lloc semblava ben poc atractiu. De fet, el segon sextet del goig imprès l'any 1950 també així ho indica:

“De breu temps és cosa certa, per ésser ditxós el cas,
en alts paratges d'en Bas, vostra imatge és descoberta,
encontrant-la retirada, en un lloc tan escabros”.

Però, què hi fa una verge en un lloc tan remarcablement inhòspit?

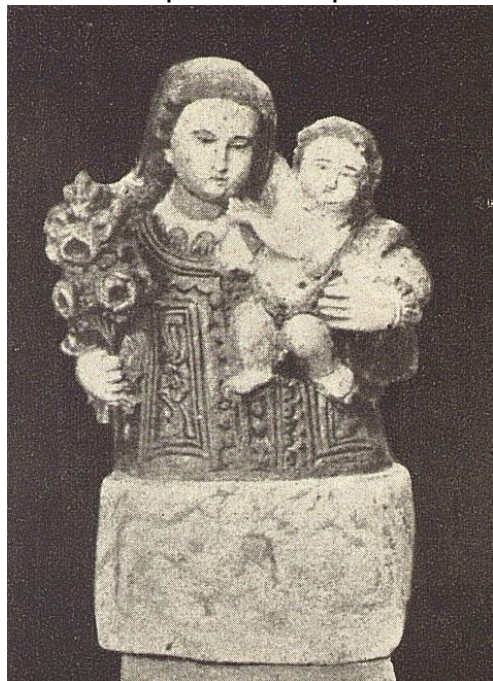
El pare Narcís Camós, que publica el seu estudi sobre verges a Catalunya l'any 1657, explica que les Olletes va ser trobada a principis del segle XV. Això voldria dir que la Verge atreia fidels vers l'any 1500, sobretot d'aquells que buscaven curar el bestiar, tal com testifiquen les donacions i exvots que quasi no caben en el forat.

En el mateix goig, les Olletes, a més de ser capaç de curar bestiar i ser molt útil en qüestions meteorològiques, com portar pluja en temps de sequera o sol en temps de pluja, també és exaltada per tenir la recepta dictada del millor metge i és capaç de curar “coixos i contrets, de febres i trencadura”. L'última anècdota d'aquest goig ens la canta en Joanet de can Branques: “Socorreu-nos, Verge Maria, al poble de Sant Privat i ja que allà hi fóreu trobada no ens negueu tan clar el favor”, que explica l'estima mútua.

Des d'una perspectiva històrica, sembla que l'activitat de la Verge de les Olletes és inversament proporcional a aquella del priorat de Sant Corneli i Santa Magdalena del Mont. És a dir, que quan al priorat hi ha molta activitat, les Olletes sembla que o bé no existeix o no és prou important per ser esmentada en els documents, mentre que quan el priorat entra en crisi, aleshores les Olletes esdevé rellevant.

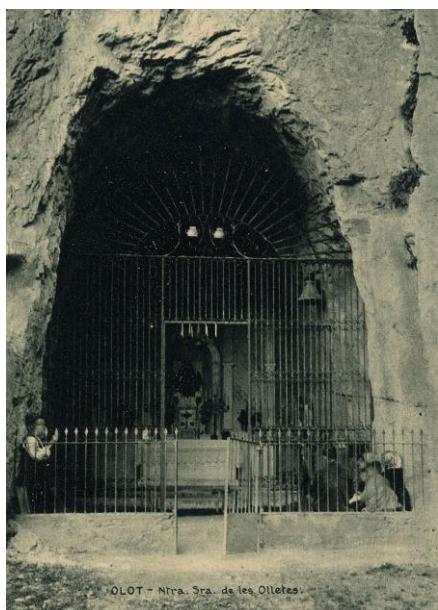
Aquesta hipòtesi es confirma en dues ocasions a mitjans del segle XV i també del XIX. Després dels terratrèmols del 1428, que van fer tremolar la Catalunya Vella des de Montserrat fins als Pirineus, segons afirma l'historiador Joan Pagès i Pons, el priorat és abandonat. En una circular de l'any 1442, el bisbe Bernat de Pau demana almoines per a la reparació i reconstrucció del priorat de Sant Corneli, i ho fa sense esmentar les Olletes. El bisbe no assoleix el seu objectiu, i cap a l'any 1500, les Olletes comença a atraure fidels.

L'any 1835, el priorat passa a dependre de la parròquia de Sant Privat d'en Bas i torna a ser ocupat. Malgrat que les raons d'aquest segon abandonament no són clares, l'any 1855, les corrues de devots que pugen fins a les Olletes deixen el priorat de Sant Corneli i Santa Magdalena en un segon pla. Decidit, el mossèn Esteve Plana, el rector de Sant Privat, comença les obres d'eixamplar la gruta, però l'esdeveniment de la Tercera Guerra Carlina alenteix les obres de la capella. Així que no serà fins l'any 1895 que el mossèn Joan Costa recollirà els fons per acabar de foradar la roca fins a fer-la de cinc metres d'alt per vuit de fondària i quatre d'amplada.

La marededeu de les Olletes té una alçada d'uns cinquanta centímetres i està tallada en un bloc de marbre, un terç del qual està sense esculturar i serveix de peanya. És d'estil barroc molt elegant. La verge aguanta el fill amb el braç esquerre i un ram de flors amb la mà dreta. Els estudiosos creuen que aquesta imatge és del SXVI o XVII.

Foto cortesia de la Biblioteca de Catalunya

Devots resant a Olletes pels volts del 1930.

Foto cortesia d'Arxiu Comarcal Alt Empordà- Col·lecció d'imatges

El 4 d'agost del mateix any, la verge de les Olletes és portada en processó del petit forat en forma de perola fins a la gruta. Se celebra un gran ofici en què predica el mossèn Joan Jordà, missionista de Banyoles.

Més enllà de les Olletes, la quantitat d'esglésies i sobretot la diversitat de centres dels quals depenien apunta que la vall formava part d'un enginyós entramat d'interessos religiosos i polítics. L'any 898, l'església de Sant Romà de Joanetes pertanyia a Sant Joan de les Abadesses, un poderós monestir situat al nord de la vall. En canvi, Sant Joan dels Balbs i Sant Simplí pertanyien a una comunitat situada a l'est, Santa Maria de Besalú, mentre que Sant Quintí i el priorat de Sant Corneli i Santa Magdalena del Mont també miraven envers l'est però depenien de la comunitat de Sant Genís de Besalú.

Finalment, Sant Pere de Falgars depenia del Bisbat de Vic, al sud-oest de la vall. Tanmateix, per enganxar i retenir fidels, les Olletes compta sobretot amb la seva excepcionalitat topogràfica: viu sota una cinglera, en l'obaga, dins la roca.

Durant la Guerra Civil (1936-39), les imatges religioses sovint van acabar cremades. La marededéu de les Olletes no es podia cremar perquè era d'alabastre, però sí que es podia esberlar, així que un santprivatenc, en Cinto Casamitjana, la va salvar.

"Sap que en Franco matava i els altres mataven capellans i així... Bueno, no sé si è veritat prò em va explicar el secretari que venien per cremar la Verge de les Olletes i diu 'vaig trobar la porta tancada, no vaig poder entrar, m'agenoio i reso un parenostre, i el portal se'm va obrir.' Es veu que va agafar la verge i la va amagar a la font d'en Molí d'en Pau. I això sí que me'n recordo, que la varen anar a buscar amb una orquestra. È veritat això? Jo no ho sé; costa molt de saber si és un miracle", explica en Joanet de can Branques.

En Ton, el nebot d'en Joanet, afegeix d'altres matissos.

"El que en teoria va fer el miracle era el meu avi," explica en Ton Casamitjana. "La història diu que l'avi va dir: 'Com que no vos obrir el candau, doncs t'hauré de deixar que et cremin? I, ah!, es va obrir el candau. Devia ser un cop molt ben donat, però, bueno, la meua mare no explicava això, ella ho explicava com un secret i com un miracle, sí, sí.'"

Capelleta de les Olletes. Si fos cert que després de les obres de la cova, hi vivia un hermità al costat, sembla que aquestes capelletes aleshores haurien sigut d'aplegador.

Foto de Meritxell Martín i Pardo

Per això per a molts santprivatencs, l'objecte més preuat del poble és la imatge de les Olletes. De fet, La gent del poble, en algun moment encarrega nou còpies que posen dintre d'unes capelletes per tal que es puguin muntar altars itinerants a les cases.

"I, mira, allà a l'ermita està posada, i nosaltres la tenim perquè cada mes, a vegades cada mig mes, passa pel poble. Abans passava per casa cada setmana", explica la Carme de can Soques.

“Aquesta era la fórmula urbana”, explica en Joan Arimany, que ha estudiat el fenomen de les capelletes a Osona: “Per a aquelles cases que no tenien els seus altars, una imatge itinerant apareix i desapareix, només ocupa quan hi és, però sobretot, crea xarxa”.

El sistema de capelles itinerants permet les cases humils acollir una còpia de les Olletes durant un dia o dos o setmanes, tanmateix avui dia solen tenir-la un mes perquè no hi ha tants veïns a l'espera de rebre-la. Quan és hora de canviar-la de casa, es tanquen les portes de la capella i es trasllada al següent propietari. En el moment culminant d'aquesta tradició, diàriament nou veïns, cadascun d'un barri diferent, tancaven la capella que havien acollit i la portaven al qui havia de ser el nou propietari. Aquests 270 viatges mensuals (o 3.240 moviments anuals) generaven un vincle social durador connectant cada veí amb el proper mitjançant la corresponsabilitat d'acollir les Olletes.

“Jo recordo de portar-la a casa i posar-la en el millor puesto de la casa. S'obria, s'il·luminava, i, ostres!, era una presència important a la casa”, diu en Ton Casamitjana recordant dies ara ja llunyans.

Un cop l'any, totes les còpies pujaven a l'església per “impregnar-se” de l'original. Era un esdeveniment festiu.

GALERIA

1 / 5

Per preparar l'Aplec del centenari, una colla d'homes de la Vall es trobaren mesos abans per anar arreglant el camí i l'esplanada del santuari. De davant a darrere: Pere Pijoan, Salvador Carrera, Ton Casamitjana, Benet Riera, Josep Maria Ginabreda, Ignasi Riera.

Foto cortesia de Joan Soler i Soy

2 / 5

Esquerre de davant a darrere: Pere Pijoan, Salvador Carrera i Benet Riera. Dreta de davant a darrere: Ton Casamitjana, Josep Maria Ginabreda, Ignasi Riera.

Foto cortesia de Joan Soler i Soy

3 / 5

En Lluís Vilà picant la pedra que marca l'entrada al santuari i que commemora el centenari.

Foto cortesia de Joan Soler i Soy

4 / 5

Gaudint d'un ben merescut descans després d'arreglar les bancs de pedres on seuen els músics el dia de l'Aplect. D'esquerra a dreta: Xavier Casamitjana, Ton Casamitjana, Jaume Bosch, Carles Casamitjana, Joan Vergés, Joan Soler, Josep Maria Ginabreda, Enric Codina, Valentí Noguer, Joan Ginabreda, Pere Soler.

Foto cortesia de Joan Soler i Soy

5 / 5

Mentre que normalment les verges trobades se celebren el 8 de setembre, a les Olletes celebren l'aplec el primer cap de setmana de setembre. El dia 3 de setembre de 1995 la gent va venir d'aprop i de lluny per gaudir un dia de celebració al santuari.

Foto cortesia de Joan Soler i Soy

“La processó començava des del barri de baix,” explica emocionada l’Assumpció Ginabreda. “Les marededeus es portaven mentre s’anava dient el rosari, i de mica en mica s’hi anaven afegint els del veïnat d’aquí de Pocafarina, els del carrer anaven pujant, anàvem amb torxes i de tant en tant pel camí s’encenien. Llavontes es posaven totes les marededeus a dalt i es deia una missa especial, amb uns altaveus. Això es feia, però fa molts anys que no es fa”.

No tothom, però, recorda les capelletes amb la mateixa il·lusió. En Josep Maria Ginabreda diu que la devoció es fa servir per recaptar fons. “Com que hi ha l’ermita de les Olletes, aquestes capelletes són una manera de recaptació. A la capseta de sota, la gent hi tirava cèntims per a les finances de l’iglèsia”.

Tots diuen que aquesta tradició està a les acaballes, alguns contents d’altres no tant. Però al poble veí dels Hostalets d’en Bas, fa poc se’n va perdre una—allà no és la Verge de les Olletes, sinó que és la Sagrada Família.

“Va quedar enterrada enmig de pilons de roba”, explica la Maria del Mar. “En el grup de Whatsapp del poble, les iaies que controlen on és cada dia la Sagrada Família hi van escriure que una capelleta s’havia perdut. ‘Ai!, l’estem buscant, que s’ha perdut!’

A aquella gent els hi va costar dir que la tenien ells, perquè pensaven, ‘Ai!, la que ens baixarà’. I és que sembla que se’ls hi havia quedat sota una pila de roba. Ara ja torna a circular”. Els residents nouvinguts al poble, al conèixer la tradició arran d’aquest accident, han volgut que se’ls inclogui en el recorregut. Així que, qui ho sap, potser no està tant a les acaballes la tradició de les capelletes a la Vall d’en Bas.

D’una cosa, no hi ha cap dubte: des de la seva cova sota la cinglera, les Olletes mira cap a Sant Privat i s’aprofita el poder del paisatge per atraure devots locals i llunyans ancorant les seves esperances més vitals.

Foto de Meritxell Martín i Pardo

Meritxell Martín i Pardo és investigadora principal del projecte SomVallBas i investigadora associada del Centre de Tradicions Populares i Patrimoni Cultura de la Smithsonian Institution. És llicenciada en Filosofia per la Universitat Autònoma de Barcelona i doctora en estudis religiosos per la Universitat de Virgínia.

Bibliografia

Amades i Gelat, Joan; Colomines i Vigneaux, Josep. Els goigs. Imatgeria popular catalana. 2 vols. Barcelona: Orbis, s.a., 1948.

Arimany, Joan. Emites, santuaris i devoció popular a Catalunya. Ermitans i aplegadors. Sant Vicenç de Castellet: Farell, 2019.

_____. Devoció, festa i veïnat. Capelletes de carrer i capelletes de visita domiciliària a Manlleu. Manlleu: Museu Industrial del Ter, Eumo, 2009.

Camós, Narcís. Jardín de Maria Plantado en el Principado de Cataluña: enriquecido con muchas imágenes de esta celestial Señora, que como plantas divinas descubrió en él milagrosamente el cielo y adornado con tanta

muchedumbre de templos y capillas dedicadas à su santissimo nombre...: a adese un tratado en que se da noticia de algunas iglesias... Girona: Josep Br , 1760.

Constans, Lluís G. Girona, bisbat marià: història, art, pietat, folkore. Barcelona: sn, 1954.

Garganté i Llanes, Maria; Sol  i Colomer, Xavier. Santuaris, ermites i capelles a l  poca del barroc: Geografia sagrada de la muntanya catalana. Barcelona: Diputació de Barcelona, 2017.

Rosell Solsona, Josep Maria. 1982. "Els goigs a Catalunya,  rigen i difusió" in Isard, òrgan d expressi  del grup excursionista Serralada 12.

Pagès i Pons, Joan, pvre. Els senyoriis alodials en el vescomtat de Bas a la baixa edat mitjana. Vol. II. Girona: Caixa de Girona, 1992.

Pujolàs i Reixach, P. Ntra. Sra. de les Olletes (Ressenya històrica). Olot: Biblioteca olotina, Imprempta Aubert, 1954.